

סוכה ג

משה שווערד

1. חידושי הרישב"א מסכת סוכה דף ב עמוד ב

אמר רבי יהודה מעשה בהילני וכו' עד כל מעשיה לא היתה עושה אלא ע"פ חכמים. מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצות /צריך/ לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול דהא מייתינן ראייה בשמעתין מסוכה של הילני משום דלא סגי'א דליכא בבניה חד שהגיע לחינוך דבעי סוכה מעלייתא, מקרא מלא דבר הכתוב חנוך לנער על פי דרכו... והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה.

2. גליוני מנחת חן

ועי' מג"א ומ"ב (תרנ"ח סק"ח) מביא מחלוקת אם קטן יוצא בשאול, - ודעת הראב"ן דיוצא בשאול ולכאורה זה לא כריטב"א דמוכיח מסוכה גבוה מכ' דאין מקיימין בה מצות חינוך בקטן. וכתב במשנת יעבץ (סי' ע') דלא דמי, דפסול שאול אי"ז פסול בלולב רק דין בקיום מצוה דהגברא, ובעצם הוי חפצא דלולב, א"כ בכח"ג מחנכין קטן, דאצל קטן יום א' דחג הוי כמו שאר ימים בגדול דהוי דרבנן ויוצא, משא"כ בסוכה גבוה מכ' בזה כ' ריטב"א דאין מחנכין קטן דזה הוי פסול בעצם הסוכה.

3. משנה ברורה סימן תרנח

(כח) כיון שלא יצא מידו ש"ד - ר"ל דעי"ז אין הקטן קונה כלל ולכן מותר אפילו בלא הגיע לעונת הפעוטות וה"ה אם לא מקנה ליה כלל לקטן או שאומר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יא שלי כבתחלה דהו"ל כשאול כנ"ל בס"ג (לד) אלא דבכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו אבל הקטן לא יצא בנטילה כזה דהא אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך (לה) ויש מאחרונים שסוברין דמצות חינוך מתקיים גם בשאול דהא גם בזה מתחנך הבן למצות וכן משמע במרדכי (לו) בשם ראב"ו:

4. ערוך לנר מסכת סוכה דף ב עמוד ב

בגמרא ואיהי בדרבנן לא משגחי. ק"ק דהא מה שחייב קטן הוא מטעם חנוך ואמרינן בנזיר (כט א) איש חייב לחנך ואין אשה חייבת לחנך וראיתי שהביא המג"א (בסי' שמ"ג סק"א) תשובת מהר"ם שהרגיש בזה וכתב [1] דהיא החמירה על עצמה ובאמת כבר כתבו פן התוס' ישנים ביומא (פכ א ד"ה בן) ועוד כתבו שם [2] דשמא הי' להם אב וחנכם בכך ע"ש אכן כל זה אי אפשר לכוון לכאורה בלשון הגמרא דהכא דקאמר ואיהי בדרבנן לא משגחי דמשמע דהיא היתה מצווה על כך מדרבנן [3] ואפשר לומר לענ"ד כיון דלפי מש"כ התוס' ישנים (שם) יש חלוק בין חנוך ובין אפרושי מאיסורא וא"כ י"ל דאף דאשה אינה מצווה על חנוך מ"מ לאפרושי איסורא מצווה והכא אפרושי מאיסורא מקרי כיון דאסור לאכול חוץ מסוכה ...

5. ספר קהלות יעקב- סימן ב'

שיעורא דרבנן, וזכו שכתבו חת"י דכילני חונכה בני למלוה צעלמא, ר"ל חט"פ שאין עלי צעלמא חיוב להשתדל בחינוכם מ"מ קטבדא למלוה צעלמא, היינו משום שחט"פ על הקטן עלמו איכא חיובא מדרבנן לקיים מצות סוכה, והשתדלה בזה חט"פ שאינה מחוייבת להשתדל בזה, וחט"פ הא דאמרינן צריש סוכה וכי"ת איכי דרבנן לא אשגחה דהיינו שלא אשגחה צמה שיש על הקטן עלמו חיובא דרבנן, ולא חששה להנכס מפאת חיובם שלהם עכ"פ, ת"ש ועוד כל מעשי	ר"ל סצר הכי אצל להח"י יומא חתי שפיר צפשיטות דצאמת אמו אינה חייבת בחינוך וחט"פ שכתבו דעכ"פ על הקטן עלמו איכא חיובא דרבנן לקיים מצוות, מ"מ זהו צמלוה חיובית אצל חירות שגם על הגדול ליכא חיובא רק שהאז מדירו כדי שיתרגל צמלוה למטן גם כי יזקין לא יסור ממנה, ולאי דאין זה אלא משום לתא דמצוות חינוך שעל הגדולים להרגינן צמלוה, וזה ליכא חיובא חט"פ אלא אלא חט"פ בלבד.
(3) בעיקר דברי רש"י ז"ל צמוגיא דצרכות	

6. דף על הדף סוכה דף ב עמוד ב

בגמ': מעשה בהילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה וכו'. בשו"ת חכם צבי (בהוספות סימן ת') הוכיח שאין הנשים יכולין לברך על מצות עשה שהזמן גרמא מדאמרין בגמ' כאן: בהילני המלכה שהיתה יושבת בסוכה פסולה ולא אמרו לה חכמים דבר, ואי ס"ד דהנשים מברכות רשות מסתמא הילני המלכה ג"כ היו מברכות והאיך לא אמרו לה דבר, ועוד שעל הספק היה להם לחכמים לומר לה לא לברך ע"כ. והישועות יעקב או"ח (סימן י"ז סק"א) כתב שהחכם צבי היה מוחה בנשים שלא יברכו. וכך נהג הדברי חיים מצאנז וצאצאיו (שהיו צאצאי החכ"צ).

7. רש"י מסכת סוכה דף ג עמוד א

ור' יהודה סבר כו' - ואם תאמר: לרב חנן דמוקי פלוגתא בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו, הכא כיון דבניה גבה - הויה לה גדולה, ומודו בה רבנן, ומאי ראייה של ר' יהודה, יש לומר: דשולחנה בתוך הסוכה הגדולה היתה, ובניה על השולחן היו יושבין ראשון ורובן, ולא כמסובין הן ולא כזקופין, ולי נראה: דודאי לרב חנן קשיא, והאי תירוצא לרב הונא הוא, וכן עיקר, דשיעור ראשו ורובו אמרינן לקמן דאינו אלא שבעה טפחים, ואי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים.

8. תוספות מסכת סוכה דף ג עמוד א

לא נצרכה אלא לקיטוניות שבה - מה שדחק בקונטרס לרב חנן בר רבה מה ראייה לרבי יהודה הא אי אפשר לשבעה בנים בשבעה טפחים לאו פירכא היא דדילמא ארוכה טובא אבל לא היתה רחבה שבעה טפחים ובניה באותו אורך הו' יתבי.

9. פני יהושע מסכת סוכה דף ג עמוד א

בגמרא אמר ר' שמואל בר יצחק הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו. לכאורה אין כאן מקומו אלא לקמן אמתניתין דפרק הישן [כ"ח ע"א]. ... ולכאורה נראה דהך מילתא גופא נמי שייך הכא משום דמלישנא דמתני' דידן הוי משמע דבראשו ורובו סגי מדלא קחשיב במתני' פסולה מפחות משיעור ארכה ורחבה כי היכי דנקיט שאינה גבוה עשרה בהדי אינך פסולי, וא"כ משמע דתנא דידן ס"ל דראשו ורובו סגי דהיינו ששה טפחים מש"ה לא איצטריך ליה למתני דפחות מיכן פסולה דמילתא דפשיטא היא דדרך ישיבתו מיהא בעינן שיהא ראשו ורובו בסוכה, ומש"ה קמ"ל דאפ"ה הלכה דצריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו, כן נראה לי:

10. רש"י מסכת סוכה דף ג עמוד א

גמרא הלכה צריכה שתהא מחזקת ר"ר ושולחנו והוא ז"ט על ז"ט כדלקמן (ס"ד טז) והוקשה להפוס' איך יכול ז"ט רובו ש"א שהוא בכמו י"ט והרע"ב הוסיף לנו תימה שכ' בריש מכלתין ו' על ו' לראשו ורובו ואולי ט"ס הוא וצ"ל ז' על ו' עי' ברמ"א סי' תר"מ ס"ד ובאחרונים שם [1] ולעד"נ דרובו ר"ל רוב מנין איבריו דחשיבי ג"כ לענין טומאה ברפ"ב דאהלות ולפי המבואר שם בספ"א נמצאו במיעוט הגוף שכלפי ראשו עם הראש ונכון בעז"ה [2] עוי"ל דודאי הסיבתן לא היה בפישוט כל הגוף בשוה אלא דראשו וצוארו וקצת גופו הסמוך לו היו בזקיפת אלכסון קצת על משענת הכותל או ראש המטה וא"כ גם גובה הסוכה מסייע להכיל קצתו]:

11. שו"ע אורח חיים - סימן תרמ: ז

רמ"א | מי שלא יוכל לישן בסוכה מחמת שצר לו בפישוט ידיו ורגליו, לא מקרי מצטער, והייב לישן שם אע"ג דצריך לכפות ידיו ורגליו (ת"ה סימן צ"ב)

12. דף על הדף סוכה דף ג עמוד א

החכם צבי (סצ"ב) חולק על התרומת הדשן דודאי אין לך מצטער גדול מהישן בכפיפת הגוף, וכתב דע"כ סוגין רק בסוכה העומדת לאכילה איירי, והוכיח מכאן דלא כהמרדכי הנ"ל אלא גם סוכה שאינה ראויה לשינה ראויה לאכילה. עוד כתב החכם צבי די"ל דרבי שסובר דשיעור סוכה הוא ד' על ד' אמות ס"ל כהמרדכי דבעינן סוכה הראויה לשינה, וע"כ לא סגי ליה בפחות מד' על ד' אמות, כשיעור גוף האדם בפישוט גופו.

13. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן תעט

א) על דברי חכם צבי [סי' צ"ד] שחולק על המרדכי [סי' תשמ'] במ"ש שאם עשה סוכה במקום שמצטער בשינה אף באכילה לא יצא. והחכם צבי חולק מסברא וחולק גם על תרומת הדשן שפסק [בסי' צ"ב] בסוכה קטנה מחויב לכפוף ידיו ורגליו לישן בסוכה. ומשום דסוכה שבעה אי אפשר לישן באופן אחר. והחכם צבי חולק לפי שיטתו הנ"ל ואומר דשיעור הנ"ל לצאת ידי חובת אכילה אף שאין ראוי לישן בה. ואומר דזה מחלוקת רבי ורבנן דרבי מצריך ארבע אמות בכדי שיהי' ראוי לישן בה וחכמים חולקים. ע"כ סגי בשבעה לאכול בה. עד כאן דברי חכם צבי. וכבודו כתב דמדברי רש"י [י' ע"א] גבי אינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה תחתונה כשרה ומשום דעליונה פסולה. ופרש"י כרים לישן. הנה דכשאינה ראוי לישן פסולה. עד כאן דבריו:

ב) יפה כתב. וכבר רשמתי בגליון חכם צבי שלי דברי רש"י אלו ועוד רשמתי דברי רמב"ן פרק קמא דסוכה [בד' הרי"ף ג' ע"ב] בדין סוכה קטנה דכל שאינה ראוי לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה אינה פסולה אפילו לישן ולשנון. והנה מפורש כדברי המרדכי הנ"ל. וגם מפורש כתרומת הדשן דשיעור שבעה לישן ולשנון. ובדואר ה' זה בהעלם מהרב חכם צבי:

14. תוספות מסכת סוכה דף ג עמוד א

דאמר לך מני ב"ש היא ולא תזוז מינה כו' - בסדר רב עמרם פסק בששה מקומות הלכה כב"ש חדא האי דסוכה צריכה שתהא מתוקת ראשו ורובו ושולחנן ואידך במנחת פרק התכלת (דף מ. ושם) גבי סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה מחויבין עוד לשם כמה חוטיין הוא נתון ב"ש אמרי ד' ובה"א ג' עוד התם כמה תהא משולשלת בית שמאי אומרים ד' ובה"א ג' בכל הני עבדי כב"ש ואידך במסכת ברכות פרק אלו דברים (דף נא:) בש"א מכבדין [את] הבית ואח"כ נוטלין לידים ואמרינן בגמ' בכוליה פירקין הלכה כב"ה בר מהך עוד התם בסוף פירקא גבי מי שאכל ושתה ולא בירך דמייתי בגמרא עובדא דרבה בר בר חנה דאשכח יונה דדבא וחד תלמיד דעבד כב"ש ואשכח ארנקי ואידך תלמיד דעבד כב"ה ואכליה אריה וקצת קשה הא דקאמר התם בכוליה פירקין הלכה כב"ה בר מהך ושמה משום דב"ה נמי מודו דלכתחילה מיהא עבדינן כב"ש ועל מה שפסק בהך דהכא כב"ש אין להקשות מהא דאמרינן פ"ק דברכות (דף יא.) דאמר רב יוסף עשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום ומייתי ראייה מההיא מילתא דסוכה מעשה ברבי יוחנן החורני שחלה והלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקרו ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנן בתוך הבית אמרו לו זקני ב"ש א"כ היית נוהג כל ימיך לא קיימת מצות סוכה כל ימיך ומסקינן התם דהלכה כרבי יוחנן החורני דהיא פלוגתא בסוכה גדולה כדמסקינן דבתרתי פליגי בההיא הלכה כב"ה אבל הכא בסוכה קטנה ובהא הלכה כב"ש מיהו שמעתין דהתם תימה היכי דייק מינה דעשה כב"ש לא עשה ולא כלום דראיה דמייתי בעשה כב"ה מיירי ועוד וכי צריך ראייה על זה היכא דהלכה כב"ה שאם עשה כב"ש לא עשה ולא כלום וצ"ל דאיצטרך התם לאיתויי היכא דב"ה מחמיריב מדרבנן וב"ש מוקמי לה אדאורייתא ולא גזרינן אם עשה כדברי ב"ש לא יצא ידי חובתו אפי' דאורייתא כדאשכחן לב"ש היכא דיתב אפיתחא דמטלתא דגורי שמא ימשך אחר שולחנן וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימיך דאפי' מדאורייתא לא קיים ומדבית שמאי נשמע לב"ה.

15. ספר מנחת חינוך - מצוה לא - אות ג

ודע דהמצוה מן התורה לדבר דברים של כבוד היום כל אחד לפי צחות לשונו, אבל נוסח הקידוש אינו מן התורה, וזה תיקנו אנשי כנסת הגדולה כמבואר בברכות פרק אין עומדין ל"ג ע"א, וגם שיהיה בברכה שם ומלכות, אבל מן התורה אומר כל אחד לפי מה שרוצה, והעיקר שצריך להזכיר מעלת היום. וכן הוא בראשונים גבי ברכת המזון שהיא מן התורה, עיין בב"י לטור או"ח ריש סי' קפ"ז בשם הרשב"א והרא"ש בברכות מ"ח ע"ב וגם בשם הרמב"ן [בספר המצוות שורש א' ד"ה והפליאה] דברכת המזון היא מן התורה אבל המטבע אינה מן התורה עי"ש, והכא נמי וזה פשוט. ועיין שאגת אריה סי' הנ"ל. אך עתה שתקנו חז"ל הנוסח דהיינו להתחיל בשם ומלכות ולסיים, והוא לא עשה כן רק אמר דברים מעצמו למעלת היום, אפשר אף מן התורה לא יצא, כמו שכתבו התוס' סוכה ג' ע"א ד"ה דאמר גבי לא קיימת מצות סוכה מימיך ובברכות י"א ע"א ד"ה תני, דכל מקום דתקנו חז"ל במצוה דאורייתא והוא לא עשה כן לא יצא כלל, עיין פרי מגדים לא"ח פתיחה הכוללת ח"ג אות ח', דאם עשה במזיד לא יצא כלל ובאונס יצא מן התורה. ועי"ש שכתב זה ג"כ לענין קידוש שלא על הכוס ועוד נפק"מ, והבאתי דבריו כמה פעמים בחיבורי ואין כאן מקום להאריך. ועי"ש באות ז' ג"כ. ועיין תוס' סוטה ל"ב ע"א ד"ה ק"ש ותפילה, כתבו דקידוש נאמר בכל לשון אפילו אינו מבין הלשון, ועי"ש בשאגת אריה כתב טעם לדבריהם. והר"מ והרב המחבר אין מביאין זה בקידוש היום. ועיין מגן אברהם סי' ס"ב סק"א וסי' קצ"ג סק"ב. ודברים אלו לענין באיזה לשון מפורים במקומות רבים, וצריך חיבור מיוחד לפלפל בכל מצוה התלויה בדיבור, וגם אם יש חילוק בין אומר בעצמו לשומע מפי אחר, ואין כאן מקומו:

16. הר"ן על הרי"ף מסכת סוכה דף יב עמוד ב

אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך. לאו דוקא דהא מדרבנן הוא דמיתסר שמא ימשך אחר שולחנן אלא הכי קאמר לא קיימת מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים וכדתנן בפרק ערבי פסחים [דף קטז ב] כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו כלומר שלא קיים מצותו כראוי:

17. ר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף כה עמוד ב

כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. כלומר לא יצא ידי חובתו כראוי אבל לא יצא ידי חובתו כלל לא קאמר ודכוותה בסוכה (דף כח א) א"כ היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך לאו דוקא דהא לא הוי טעמא דההיא אלא משום דילמא אתי לאמשוכי בתר שולחנו וכל היכא דלא אימשך לא סגי דלא יצא אלא ודאי כדאמרי:

18. ערוך לנר על סוכה דף כח/א

שם לא קיימת מצות סוכה מימך: עיינן בר"ן וריטב"א שכתבו אף שאינו רק גזירה דרבנן מכ"מ שייך לשון זה כמו במה שאמר ר"ג כל שלא אמר דברים האלה בפסח לא יצא ידי חובתו וכן שם בפסחים על המשנה דר"ג כ' הרי"ן לא שלא יצא כלל אלא שלא עשה מצוה כתיקונה ומביא ראיה מהכא אכן התוספ' לעיל (דף ג' ע"א) כתבו שהפירוש הכא דמדאורייתא לא קיים מצות סוכה והנה התוספ' בזה לשיטתם אזלו דגם שם בפסחים נראה כוונתם דמן התורה לא יצא ידי חובתו דכתבו דאתיא מואמרתם זבח פסח דע"י אמירה נעשה

פסח ואתקש מצה ומרור לפסח ולענ"ד פירושים אילו דחוקים הם ולולא דברי הראשונים ה"ל נלענ"ד לפרש מתניתן דפסחים שאין הפירוש דאם לא אמר טעם פסח מצה ומרור לא יצא ידי מצות הללו אלא לא יצא ידי ספור יציאת מערים שהרי ספור י"מ בליל פסח הוא מ"ע מלבד ע' של הזכרת י"מ שהיא בכל לילה כמו שאמר ר"א ע"ה הרי אני כבן שבעים שנה וגו' והיינו ע"כ כמו שכתבו הפוסקים דכל ימות השנה לא צריך בכל לילה רק להזכיר יציאת מצרים בק"ש אבל בליל פסח צריך להאריך בספור אכן כדו שנדע כמה הוא שיעור לכל הפחות למען יצא ידי עשה של והגדת לבנך על זה קאמר ר"ג שליציא ידי חובת מצות ספור צריך להזכיר ג' טעמים של פסח מצה ומרור דבפסח צוה הכתוב בפ"י כדכתיב ואמרתם זבח פסח הוא ל"ד וגו' ובמצוה כתיב והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה דוה קאי על מצה ומרור כמו שאמר בעל הגדה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצ' ומרור מוה"ל לפניך ועיין מה שכתבתי בשומר ציון שם בגמרא אלמא אזרח גברי משמע:

19. שערים מצויינים בהלכה

ועי' בר"ן (לקמן דף יב מדפי הרי"ף) שכתב, דמן התורה יצא ידי חובתו, והא דאמרו "א"כ לא קיימת מצות סוכה מימך", היינו מצות סוכה כראוי וכרצון חכמים. וכ"כ הריטב"א. וידידי מהר"ב פאשקעס העיר ממש"כ בדו"ח רע"א (אמצע מערכת ח) וז"ל, "דגם גדול שתוקע בשבת קיים מצות שופר, דזמנו גם בשבת אלא שעבר גם על שבות דרבנן". ומבואר דלא עקרו לגמרי הדין דאורייתא. ועי' מה שכתבנו לקמן (כג).

באונס הוא דיוצא יד"ח. וכ"כ המג"א (סי' תרכט ס"ק כב) דאם אי אפשר לו לקיים המצוה לפי תקנת חז"ל, יקיים עכ"פ לפי דיני התורה. ובפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ג)

לברך, ע"ש. ועי' ברמ"א (או"ח סי' תרמה ס"ו) בשם המרדכי בלולב שפסול מדרבנן, דבשעת הדחק מברכין עליו. ועי' בשו"ע

20. חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף ג עמוד א

אבל הרי"ף ז"ל פסק כבית שמאי בתרווייהו, משמעה דסבירא ליה דכיון דאיתנו גבי הדדי בחד בבא דחד טעמא איכא לתרווייהו, וטעמא דתרווייהו משום גזירה שמא ימשך אחר שולחנו כדפריש תלמודא בסוכה גדולה, ואף על גב דאביי פריש טעמא דסוכה קטנה משום דבעו דירת קבע, אביי הוא דסבר הכי ולהכי מוקים להו בשיטה ולדידיה לית הלכתא כבית שמאי אף בסוכה קטנה, אבל רבא דפסק כבית שמאי בסוכה קטנה סבר דטעמא דבית שמאי לאו משום דבעינן דירת קבע הוא אלא משום גזירה שמא ימשך אחר שולחנו והלכתא כוותיהו, אי נמי דאביי ורבא לא פליגי ומאי דקאמר דטעמא דבית שמאי דבעו דירת קבע היינו דירה הראויה להיות בה קבע שאין לחוש שמא ימשך ממנה אחר שולחנו וחד טעמא הוא עם מאי דאמר רבא גזירה שמא ימשך אלא ששינה בלשונו, ואיברא דבשמעתא ליכא ראייה לאכרועי כחד מהני פסקי אלא שאין לנו לזוז ממה שפסק הרי"ף שקבלתן של גאונים ז"ל תורה היא.

עצם הקיום של המצוות מן התורה. וקשה, היאך הפקיעו הרבנן את המצוות מה"ת, ואין לדמותן למה שגזרו חז"ל שאין תוקעין בשבת ואין נוטלין לולב בשבת והפקיעו קיומי המצוות, כי שם קבעו איסור וגזרו איסור הוצאה על התוקע בשבת ועל הנוטל בשבת ועיקר התקנה היתה תקנת איסורין וממילא ליכא מצוה, ברם בסוכה ובק"ש לכאורה משמע מהתוס' שחז"ל הפקיעו את קיומי המצוות בלי תקנת איסור, ועלינו להבין מנין כח זה להפקיע מצוה דאורייתא במקום שאין איסור.

✓ ועוד יש לעיין בחלות ההפקעה — האם גזרו חז"ל שהיושב ואוכל בתוך הסוכה כשהשולחן הוא בתוך הבית שחסר לו אפילו מעשה מצוה של ישיבה בסוכה או"ד הפקיעו את קיום המצוה לחוד. קיימת נ"מ בכך אם הגברא יושב בסוכה בשמיני ואוכל כששולחנו נמצא בבית — היעבור בכל תוסיף. אם הפקיעו החכמים ז"ל את עצם מעשה המצוה לא יעבור שהרי אינו נחשב ליושב בסוכה כלל ע"פ דין. אבל אם גם מדרכנן נשאר מעשה המצוה, אלא שבתוך החג הפקיעו את קיום המצוה בלבד, אכן יעבור שהריהו יושב מעשה ישיבה דמצות סוכה בשמיני.

הגמרא בברכות (יא.) משהו מי שקרא ק"ש כדעת ב"ש למי שאכל בסוכה כפי ב"ה. וז"ל רב יוסף אמר עשה כדברי ב"ש לא עשה ולא כלום דתנן מי שהיה ראשו ורובו בסוכה וכו', עיין שם.

ושאלו התוס' כאן (ד"ה דאומר) על השייכות בין העניינים. וחדשו ששוים בכך שכל שעבר על שתי הגזרות האלו לא רק שעבר על תקנות דרבנן, אלא שגם לא קיים את המצוות מן התורה; חכמים הפקיעו ממנו את

ונראה שניתן לפשוט את שתי השאלות מהרמב"ם הנ"ל בדין סוכה גדולה, וז"ל: הרי זה אסור וכאילו לא אכל בסוכה וכו'. מוכח דלרמב"ם יסוד התקנה בשולחנו מחוץ לסוכה הוא חלות שם איסור. אסור מדרכנן לגברא לאכול ככה, וגזרו שמי שעובר על איסור זה אינו מקיים את המצוה; העבירה מפקיעה את הקיום, כי אין הפקעת קיום המצוה בלי חלות איסור. וכדומה לגבי השאלה השניה — משמעות דברי הרמב"ם שיש מעשה מצוה של ישיבה בסוכה אלא שאינו מקיים מצוה "וכאילו לא אכל בסוכה".

יוצא שלפי הרמב"ם דוהי השוואת הש"ס בין סוכה וק"ש: גם בק"ש יש איסור לנהוג כב"ש נגד ב"ה, ומי שעובר על האיסור אינו מקיים את המצוה. אעפ"כ יש כאן מעשה מצוה של ק"ש, כי החכמים הפקיעו רק את קיום המצוה כפי שעשו בסוכה.

נפקא מינה במי שמדקדק לקרא ק"ש כפי שיטת ב"ש ואח"כ מתפלל שמ"ע — האם מקיים סמיכת גאולה לתפלה או לא. אם מדרכנן אין קריאתו מעשה קריאה דק"ש כלל גם המצוה של סמיכת גאולה לתפלה אינה מתקיימת. אולם אם חז"ל הפקיעו רק את קיום מצות ק"ש, אך מעשה מצוה של ק"ש לא אזל מקיים סמיכת גאולה לתפלה, דסמיכת גאולה לתפלה תלוי בחפצא של ק"ש ולא בקיום מצותה. הראיה לכך מקיום סמיכת גאולה לתפלה אחרי שעבר זמן ק"ש ולא עבר זמן התפלה, מכאן שאינה מיוסדת בקיום ק"ש אלא בחפצא דק"ש.

22. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפו סעיף יג

בית שאין בה ד' אמות על ד' אמות, פטור. כג ואם יש בו כדי לרבע ד' אמות על ד' אמות בשוה, אף על פי שארכו יתר על רחבו או שהוא עגול או בעל ה' זוויות, חייב (רמב"ם שם ד"ב).

23. ש"ך יורה דעה סימן רפו ס"ק כג

כג ואם יש בו כדי לרבע כו'. ודעת הרא"ש שאינו חייב במזוזה אא"כ הוא מרובע ד' על ד' אמות ולפי שכתב בב"י דנקטינן כהרמב"ם דהא לא פליג עליה אלא הרא"ש לא הביא כאן אלא דברי הרמב"ם אבל באמת גם דעת רבינו ירוחם בסוף ספר אדם כהרא"ש וכתב שכן תפסו עיקר ע"כ נראה דיש לקבעה בלא ברכה או שיברך מתחלה גם על אחרת ויהא דעתו גם על זו:

24. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רפ

באמת סברת הרמב"ם תמוה קצת אם לענין מקום דע"ד לענין שבת ס"ל דלא הוי מקום חשוב להניח הפציו אם לא יהי' מרובע ואם יהי' כחוט השערה פחות מזה ואפילו יהי' ארכו כמה יהי' מקום פטור כמ"ש הוא ז"ל פ"ד משבת הל' ז' מקום חשוב לא הוה דירת אנשים הוה אתמה' אם לא נאמר דשאני מזוזה דבקל מתחייב במזוזה מטעם שכ' סמ"ע סי' תכ"ז סעי' ב' דחייבתה תורה להיות מצות ה' נגד עיניו בביאתו וביציאתו ע"כ אפי' היכי דלא מחייב במעקה מ"מ במזוזה חייב **וסברא זו צריכיל נמי לומר ולחלק בין סוכה למזוזה דבסוכה פסק רמב"ם ז"ט ז' טפחים = עז"ט = על ז' טפחים = מרובע דוקא** וכתב הטעם מדר' יוחנן דכבשן נשמע דלרבי יודא דבעי מרובע ומר' יהודה נשמע לרבנן עז"ז = ז' על ז' = טפחים שיהי' מרובע ועיין בט"ז סימן תרל"ד ומעלתו העמיק בזה עיונו מכל מקום תקשי הא מאי שנא דירת קבע דסוכה למאן דאית ליה ומ"ש דירת מזוזה דסגי בלא ריבוע **אע"כ דירת מזוזה חמיר שפי מטעם הנ"ל** ובסוכה ג' ע"ב דהוה בעי לאוקמא ברייתא דמזוזה כרבי הומ"ל ולטעמיה מה ענין רבי לכאן הא בסוכה בעי מרובע ובמזוזה לא בעי מרובע ובכמה דוכתי הומ"ל ולטעמיה ועוד יש לדחות ובוה נדחו דברי מעלתו אע"פ שהם שכליים וחדו הקדוש ברוך הוא בפלפולא אבל האמת יורה דרכו כמ"ש.

25. רש"ש מסכת סוכה דף ג עמוד א

שם וא"ח עליו מעורכי המלחמה. ונ"פ דה"ה דאינו בדין בנהו וחנכו שאינו זו ממקומו בתוך שנתו דאיתא במשנה

26. שערים מצויינים בהלכה

דף ג: בורגנין חזו למילתייהו, והאי לא חזי למילתיה. פרש"י בורגנין הם צריף שעושין מערבה וקנים לשומרי פירות, וחזו למילתייהו ללינת לילה לאדם אחד, הא לא חזי למילתיה, דכל בית עשוי לדירת קבע. וכתב בערוך לנו שהוא מסופק, בסוכת החג בחג שאין בה ד' על ד' אמות, וחזי למילתיה לישב ולקיים מצות סוכה, דלזה סגי ז' על ז' טפחים, אי אמרינן דהוי כבורגנין לעשות עיבור בין ב' עירות, או נימא כיון דבשאר שבתות השנה לא מהני, גם בשבת שבתוך החג לא מהני. ונראה לי דתלוי בב' פירושים שכתב הריטב"א, דבפירוש הראשון כתב דאיירי בבורגנין של ד' על ד', דאע"ג דעבידי מעצים עראי, מ"מ חזו למילתייהו, ובפ"י הב' כתב דאיירי בבורגנין שאין בהם ד' על ד', וחזי למילתיהו להמציא ולספק בהם מים ומזון לעוברי דרכים, ובשיעור זה סגי להו, אבל בית שאין בו ד' על ד' לא

חזו למילתיה, ופירוש זה עיקר, עכת"ד. והנה לפי פ"י הראשון לא מהני סוכת החג בחג להעשות עיבור בין ב' עירות, ולפי פ"י הב' [דהוי עיקר לדבריו] מהני גבי סוכת החג בחג הגם שאין בה ד' על ד', מ"מ יש לה השיעור הצריך לה, וחזי למילתיה לימי הסוכות, ולא דמי לבית שאין בה ד' על ד' דלא הוה חזי למילתיה אפילו פע"א, וכיון דהסוכה ראויה למשך חג הסוכות ועכ"פ ראויה לשבת אחת, אפשר לעשותו עיבור בין ב' עירות, ואולי גם לשאר שבתות השנה לא פקעי ממנו חשיבות זה, שהרי יכול להשתמש בה כדי להמציא מים ומזון לעוברי דרכים, והוי חזי למילתיהו גם בשאר שבתות השנה, וכי נימא דיש לסתרה ולהעמידה עוה"פ לשם בורגנין ואם לא אינה כשרה, זה דבר תמוה. וכמדומה לי שנעלם מהערוך לנו

27. ערוך לנר מסכת סוכה דף ג עמוד ב

בגמרא מ"ט בורגנין חזו למלתייהו. יש להסתפק סוכת החג בחג שאין בה ד' על ד' דחזי ג"כ למלתי לישב בה ולקיים בה מצות סוכה אי אמרינן דהוי כבורגנין לעשות עבור בין ב' עיירות או אי נימא כיון דבשאר שבתות לא מהני גם בשבת שבתוך החג לא מהני להעשות עבור:

28. שפת אמת מסכת סוכה דף ג עמוד ב

בגמ' דאפי' כבורגנין לא משוינן לי' כו' עי' בריטב"א דפי' דבורגנין מהני אפי' פחות מד' אמות וע"ז קאמר הטעם דחזו למילתייהו וכ"מ לשון רש"י ולפ"ז בסוכת החג לדידן דסגי בראשו ורובו י"ל דחשוב שפיר חזי למילתייהו ועושיין אותה עיבור לעיר, גם בלא"ה נראה דבסוכות אמרינן מיגו דחשוב דירה לסוכה חשוב דירה לכל הני מילי כדאמרי' לקמן (ז) דמיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת:

29. גליוני מנחת חן

שם היתה גבוהה מעשרים אמה וכו'. עי' פירש"י שזהו מבני הישיבות, - והיינו דכל שמעתא שלא נאמר בתחילתה תנו רבנן, תניא, או שם אמורא, תולין אנו בתלמידי רב אשי, דאילו רב אשו בעצמו אמרה ה' נאמר "אמר רב אשי" (יד אליהו).

30. שערים מצויינים בהלכה

היתה גבוה מעשרים אמה ובא למעטה. פרש"י למעט גובה חללה מכ' ונותן בקרקעיתה להגביה. ומשמע דבזה סגי, אע"פ שהסכך כבר מונח למעלה מעשרים, ואין עושה שום פעולה בסכך עצמו. וצ"ע למה לא יופסל משום תעשה ולא מן העשוי כדלקמן (יא.), ולא ראיתי בפוסקים שהצטרכו לנענע הסכך כדי להכשירו. ונראה לפרש דדין תעשה ולא מן העשוי, הרי ילפינן מקרא "חג הסוכות תעשה לך", משא"כ הפסול של למעלה מכ' ילפינן למר מדכתיב "למען ידעו דורותיכם וגו'", ולמר מדכתיב "וסוכה תהיה לצל יומם", ולמר מדכתיב "בסוכות תשבו שבעת ימים", וא"כ הכא בלמעלה מעשרים הפסול בישיבה ובידיעה ולא בעשייה. ועי' בתוס' לקמן (ט):

31. המאירי על מסכת סוכה דף ג/ב

ואין לתמוה במיעוטיין אלו ולומר הואיל וכשנעשה הסכך לא נעשה כתקנו כשחזר ומיעט יש כאן משום תעשה ולא מן העשוי שכל שעשה הסכך כתקנו מחמת עצמו לשם סוכה ואח"כ עושה מעשה להכשיר את הפסול הבא לו מצד אחר אף על פי שאינו עושה מעשה בגוף הסכך אין בו משום תעשה ולא מין העשוי שהרי בחטט בגדיש כל שהניח בשעת אסיפתם חלל טפח ברוחב שבעה לשם סוכה מתקנה אח"כ וכשרה כמו שיתבאר וכן כל שיש בסוכה סכך פסול בארבעה ומיעטו אף על פי שלא עשה מעשה בסכך הכשר הואיל ומ"מ עשה מעשה להכשיר אין כאן משום תעשה ולא מן העשוי ואף על פי שבהדס שענביו מרובין מעליו ומיעטן לאחר האגד לדעת האומר לולב צריך אגד נפסל מדין תעשה ולא מן העשוי בזה הואיל ולולב צריך אגד ולא נאגד

כתקנו אין זה כלום שמעולם אין תורת אגד עליו אבל בסוכה הרי הסכך נעשה הוא כתקנו שאינו צריך להיותו אחד עם הדפנות אלא יעשה הוא כתקנו ואח"כ יכשיר את הפסול הבא מצד אחר לכשירצה והכשרו עולה לו וקצת גדולי הדורות כתבו בה הפך הדברים ולא נתברר לי דבריהם ולשיטתני מיהא אתה למד באלו שעושים סוכתם בעלייה תחת הגג בהסרת הרעפים ובמה שצריך בפקפוק זה שאם השלים סוכתו קודם שיפקפק בגג כהלכתו אין כאן משום תעשה ולא מן העשוי ואינו צריך נעניע כלל שלא הצריכו בנענוע אלא כשהיה הפסול בסכך עצמו כגון גפן ודלעת שקצצן שאין אומרים קציצתן זו היא עשייתן וצריך נענוע אבל סוכה שעשה מעשה בגוף הסכך ואין הפסול בא מחמת עצמו של סכך לא:

32. שערים מצויינים בהלכה

ומיעטה בכרים וכסתות לא הוי מיעוט. פרש"י שאין סופו להניח שם כל שבעה, מפני הפסד ממונו. וכ"כ בסמוך (ד"ה תבן) שביטלו בפיו לשבעה. אבל רבינו חננאל כתב דצריך שיבטלו לעולם. והרא"ש הביא כן בשם אבי העזרי, ומ"מ פסק כרש"י, ומסתייע לזה מגמרא עירובין (עז:). וכ"ה דעת הר"ן כרש"י, ומסתייע כן ממשנה דאהלות (פט"ו מ"ז). אבל הריטב"א כתב דבעי ביטול לעולם. והטור (או"ח סי' תרלג) כתב, דבעי ביטול לשמונה ימים. ועי' בב"ח (שם). והרמ"א (או"ח סי' שנח ס"ב) כתב, דסגי שיבטל לאותו שבת, והביא דעה ב' דיש אומרים דצריך שיבטל לעולם. וידוע שכ"מ שהביא דעה א' בסתם, ודעה ב' בלשון "יש אומרים" דעתו לפסוק כדעה א',

33. ספר אוצר מפרשי התלמוד

הקשו הראשונים, מדוע בכרים וכסתות אין מועיל ביטול דבטלה דעתו אצל כל אדם, ומ"ש מכרי של תבואה דמהני ביטול, כדתנן⁵¹: "בית שמלאו עפר או צרורות ובטלו, וכן כרי של תבואה וכו', טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת"⁵². וכתב הר"ן⁵³ שמכוח קושיא זו יש להוכיח שאין צריך ביטול לעולם, ולענין סוכה בביטול לשבעה סגי⁵⁴, ולענין טומאה — כל זמן שהטומאה שם. ומשו"ה בכרים בטלה דעתו אצל כל אדם, שאין אדם עשוי לבטלן לשבעה, אלא משתמש בהם תדיר, מה שאין כן בכרי שעתידי לעמוד זמן, שאין אדם מזיזו כלל⁵⁵.

בענין מעקה

משה שווערד

1. תלמוד בבלי מסכת חולין דף קלו/א

מעקה אף על גב דכתב רחמנא לגגך דידך אין דשותפות לא כתב רחמנא כי יפול הנופל ממנו אלא גגך למאי אתא למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות

2. תזון איש יו"ד סימן ריד לדף קלו

ה"ד, ובצ"ק ט"ו צ"י מרצין שלא יודל כלב רע ולא יעמיד סולם רעוע מקרא דולא תשים, ומאי גרמז בית הכנסת שיהא מותר להניח מקום סכנה, ואי מיירי שאין משתמשין שם אי"כ אין הפטור משום שאינו בית דירה אלא משום שאין משתמשין, ונראה דכל גג שאין משתמשין פטור מן המעקה וכמ"כ. ג"צ. ה"י תקי"מ צנה"ל ד"ה וכן בשם ריע"ז"א [ומיכוו ברע"ז"א מ"ק י"א א' לא כתב טעם הפטור משום דאיירי בגג דלא רגילי בהנך צו, אלא כתב דאיירי בגג הפטור מן המעקה ולא פירש סיבת הפטור, אלא אהא דאיתא בירי דגג טובה ג"ע וצמרפסת " טפחים כתב משום דגג לא רגילי להלך וסגו בג"ע והיינו דכ"ג נג מקרי אין רגילין נהלך לטומת מרפסת, וסיבת פטור הגג י"ג משום שאין דירה בבית שתחתיו, אבל הדין אמת שאם אין משתמשין בגג פטור שהרי כתב בש"מ צ"ק ג"א א' דלכך בעינן שיהי' הגג גבוה " משום שאין רגילות לעמוד על הגג כל כך אלא לישב, אלמא דכל שאין רגילות חשמיש פטור]. וכן ק"ה בהא דאמרו צ"ק ג"א א' בבית שאין תוכו " דפטור מן המעקה, וכן באין צו דט"ד דאמר סוכה ג' א' דפטור, וכן בית האולרות ובית הבקר, וצמאי עסקין או משתמשין על הגג למה פטור ואי אין משתמשין לעולם פטור.

ונראה דכל גג אינו בכלל המכשולות שאין החיקו מלוי כל כך שהעומד על הגג זכור בעצמו להזהר וגם הוא מנהגו שג טו"ס וכמו שמוחר לעלות באינן ומותר לעלות לבנות הגגין והעלויה בלא מעקה סביבו וכדאמר צ"מ קי"ב א' מפני מה טנה זה בכבש ונחלה באינן ומסר א"ע למיחה כו' אלא שבגג בית דירה חדשה חורה מנות מעקה ולהקפיד על סכנת הטפיל וצוה לריבים לתנאי בית תוכו " ודע"ד ושידור שם אדם אבל המשמש על הגג שאין תחתיו דירה לא חייבה חורה מעקה והיו בכ"ג פעם שטולה כטולה באינן.

והנה גם בבית שחייבה חורה מעקה לא אסרה חורה על האדם שלא יעלה על הגג בלא מעקה אלא על הבעלים לעשות מעקה וזה ענין מחודש שהרי לא דמי גג לצור ולסולם רעוע דהתם מיכן תקלה שהנכשל לא ידע להזהר ואי אפשר להזהירו לפרוש מהחיק אבל בגג אפשר להזהיר שלא יעלו ולא יתכן לקרותו בצבל בגג מ"ק עד שחייבתו חורה, [וי"ל בדרך קלרה דכשאו עומדין על עלי יחידית אין חושבין הדבר לסכנה רק כשהנידון על התמידית נחשב לסכנה וצבור שאי אפשר להזהיר הוא שאלה תמידית בעצמה אבל בגג שהטולה יודע להזהר אין כאן ענין תמידית רק כל הטולה נשאל אם יעלה, וחדשה חורה נחשב נצדי בעלים כענין תמידית ולהיכו להסיר מכשול].

שם למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות, וכן פסק הר"מ פ"א מה' רולה ה"ב, ומשמע דלא למעוטי מעשה לחוד קאי, אבל אכתי חייב משום לאו דולא תשים דמיס אלא משמע דלגמרי פטור, ויש לשיי נהי דלאו בית הוא מ"מ הא מרצין כל מידי דסכנה, דהא מרצה בספרי אף צור בחורו, ופסקה הר"מ שם

במצות מעקה יש לאו ועשה. ז"ל הרמב"ם בפ"א מרוצח הל"א — ג': מצות עשה לעשות אדם מעקה לגג שנאמר ועשית מעקה לגגיך כו' וכל המניח גגו בלא מעקה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר ולא תשים דמים בביתך, עכ"ל.

הלאו של ולא תשים איננו מוגבל לחיוב עשיית מעקה, כן קבע הרמב"ם שם הל"ד, וז"ל: אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בה אדם וימות כו' וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך. ואם לא הסיר המכשולות המביאין לידי סכנה ביטל מצות עשה ועבר בלא תשים דמים, עכ"ל. לעומת זה העשה של ועשית מעקה נוהג בבית החייב במעקה בלבד, וחל רק בחיוב הבית במעקה ולא בשאר המכשולות, שלא כלאו שחל בכל המכשולות.

והנה איתא בסוגיא כאן שהבית שאין בו ד' על ד' הואיל ואינו ראוי לדירה פטור מן המעקה. ועולה הקושיא, למה יפטר בית זה מן המעקה, נהי שהעשה אינו נוהג דאינה דירת בית, עכ"ז יתחייבו הבעלים לבנות מעקה משום חיוב הלאו המחייב בהסרת המכשולות. ולמה לא יחשב גג הבית הזה למכשול וכדבר מסוכן ויהיה זקוק למעקה כדי לסלק המכשול אע"פ שאין בבית ד' על ד' ואינו ראוי לדירה.

וניתן ליישב קושיא זו בשני תירוצים. (א) י"ל שהבעלים אמנם חייבים לסלק את המכשול הקיים בגג הזה מפני הלאו, אלא שאינם מצווים לסלקו ע"י בניית מעקה. רשאים הם למנוע נזק מחמת הגג גם בדרכי שמירה אחרים. אך כל זה בבית שאין בו ד' על ד', אבל בד' על ד' העשה מחייב את בעל הבית לבנות מעקה דוקא.

(ב) א"נ י"ל שגג הבית אינו מכשול במציאות.

שונה גג מבור ברה"ר, בור ברה"ר הוא מכשול במציאות מפני שהבור נמצא במקום הלוך הרבים. מאידך הגג אינו נמצא במקום דריסת הרגל, ואינו איפוא מכשול במציאות ולפיכך אין הבעלים חייבים בשמירתו. רק כאשר חל העשה של מעקה נקבעה על ידו חלות השם של מכשול על הגג מפני גזו"כ מיוחדת, ואז חל גם הלאו של אי סלוק המכשולות. אולם כשאין עשה ליכא לאו, ולכן הבעלים של בית שהוא פחות מד' על ד' פטורים לגמרי ממעקה ומשמירת הגג.